

Metodologické a metodické problémy současné etapy vývoje sociologie mládeže

DALIBOR HOLDA
Ústav marxismu-leninismu UK
Praha

Otázky metodologie a metodiky poznávacího procesu nejsou pochopitelně spojeny pouze s používáním konkrétních metod a technik sociologických výzkumů mládeže, ale i s komplexní problematikou budování sociologie mládeže.

V roce 1974, kdy bylo sestaveno první monotematické číslo Sociologického časopisu věnované mládeži, byly vymezeny některé metodologické a metodické problémy marxistické sociologie mládeže.^[1] Hlavním metodologickým problémem této etapy vývoje sociologie mládeže byla neúplnost marxistické sociologické teorie mládeže, což se bezprostředně odráželo i v možnostech empirické analýzy v této oblasti. Nelze bohužel konstatovat, že uvedený metodologický problém byl již vyřešen. I přes dosažené výsledky v teoretické a koncepční práci není možné hovořit o ucelené teorii mládeže v etapě budování rozvinuté socialistické společnosti.

Dosažený stupeň rozvoje sociologické teorie mládeže, metodologická a metodická výzbroj a způsob organizace výzkumu mládeže dosud plně neumožnil sjednocení kategoriálních systémů, operacionalizaci jednotlivých charakteristik a sjednocení metod a technik vědeckovýzkumné práce.

Tím však nechci snižovat význam sociologické produkce v období, zhruba řečeno, 6. pětiletky. Mnohé výsledky vědeckovýzkumné práce v oblasti sociologie mládeže podstatně přispěly k upřesnění a konkretizaci teoretických a metodologických východisek zkoumání, právě tak jako k rozpracování používaných metodik a k vytvoření komplexnějšího pojetí interpretace jednotlivých charakteristik mladých lidí.

Je pochopitelné, že tento vývoj neprobíhal izolovaně od vývoje sociologie jako takové či od vývoje jejích konkrétních oblastí. V dosaženém stavu rozpracování sociologie mládeže v současné etapě jejího vývoje se projevuje aktuální stav marxistické sociologie, charakterizovaný jak dosaženými úspěchy, tak i reálně existujícími rezervami jejího dalšího rozvoje.

Úvodem bylo konstatováno, že hlavním metodologickým problémem sociologie mládeže v sedmdesátých letech byla neúplnost teoretické koncepce této disciplíny.

Tato skutečnost se projevovala především ve dvou oblastech:

- a) V reziduích předcházejícího nekritického přejímání teorií poplatných kapitalistickým sociálně ekonomickým vztahům a ideologií. To potom ve vě-

(1) Viz Holda, D. — Matějovský, A.: *Úvod do marxistické sociologie mládeže*. Sociologický časopis 1974, č. 4.

deckovýzkumné práci někdy vedlo k přetrvávání některých prvků nemarxistických teorií mládeže, které je možno charakterizovat snahou popsat mládež globálně, ať již v rovině objektivních charakteristik jejího sociálně ekonomického postavení, či v rovině sociálních aktivit a společenského vědomí.

- b) V běžném používání věkových kategorií pro operacionalizaci pojmu mládež a současně ojedinělými pokusy operacionalizovat mládež prostřednictvím pojmu sociální dospělosti či nedospělosti. Z hlediska objektivních určení byla sociální dospělost charakterizována možnostmi plných sociálních aktivit (například v běžně používané terminologii zařazením do ekonomicky aktivní populace, možností založit rodinu, možností participace na řízení společnosti atd.).

Z hlediska vývoje společenského vědomí pak byla sociální dospělost podmiňována interiorizací hodnot, norem, světového názoru a ideologie, které dominují v určité společnosti či sociální skupině.

V této souvislosti byla formulována i hypotéza o různém způsobu a tempu sociálního dospívání tříd a sociálních skupin v sociálně a především třídně diferencované společnosti.[1]

Analýze obou oblastí byla v předcházejícím období věnována v rámci sociologie mládeže systematická pozornost. K jejich rozpracování a vytvoření optimálních východisek pro jejich další řešení však závažnou měrou přispěla sociologická produkce meritorně orientovaná na jiné otázky, než je problematika mládeže, stejně jako metodologická produkce věnovaná přístupům marxistické sociologické analýzy na různých úrovních obecnosti.

Při vytváření marxistických metodologických východisek analýzy otázek postavení a úlohy mládeže v etapě budování rozvinuté socialistické společnosti, zahrnující současně i překonávání negativních tendencí daných infiltrací nemarxistické teorie a metodologie, hrály významnou úlohu *studie obecného charakteru, orientované na teoreticko-metodologická východiska procesu sociologického poznání*.

Jde především o studie, které vypovídají o obecných problémech výzkumného procesu. Snaží se o vymezení sociálního jevu, sociálního faktu, sociální reality, sociální totality, vztahu mezi těmito pojmy apod. V podstatě se zabývají analýzou kategorií a pojmů, které se objevují jak v marxistické, tak nemarxistické sociologii. Potřeba studií tohoto charakteru je mimo jiné dána rozvojem sociologických výzkumů v posledních několika letech. Do popředí se dostávají otázky metodologie a metodiky výzkumného procesu. Zatímco v druhé polovině šedesátých let docházelo často k nekritickému přejímání pojmů buržoazní sociologie a pozitivistických přístupů k analýze sociální reality, objevují se na počátku sedmdesátých let snahy o vymezení místa a úlohy těchto kategorií a pojmů v rámci systému marxistické sociologie a současně o kritiku jejich pojetí v nemarxistické sociologii.

Studie zaměřené k této problematice jsou bezpodmínečně nutné pro systematické budování kategoriálního a pojmového aparátu systému marxistické sociologie jako teoreticko-metodologická východiska pro výzkumný proces na nejrůznějších úrovních konkrétnosti sociologického poznání. Právě podcenění významu takové analýzy, vyplývající pochopitelně ze širších okolností stavu naší společnosti, vedla na sklonku šedesátých let k odmítnutí marxistických principů analýzy společnosti. Této oblasti sociologické práce je proto třeba věnovat neustálou pozornost, a to jak v zájmu nepřetržitého rozvoje

marxistické sociologie, tak v zájmu řešení konkrétních požadavků naší současnosti.

Z hlediska dopadu na rozvoj sociologie mládeže lze mezi studie uvedeného typu zahrnout i práce zaměřené na analýzu sociálně třídní struktury socialistické společnosti. Přispěly k rozpracování pojetí mládeže jako sociálně historické kategorie, odlišné v podmínkách kapitalistické a socialistické společnosti. Na rozdíl od sociologických teorií založených na globálním univerzalistickém pojetí mládeže předpokládá toto pojetí sociální diferenciaci mládeže.

Při specifikaci významu těchto studií pro *konstituování marxistické sociologie mládeže* je třeba zmínit se především o následujících aspektech:

- a) Umožňují analyzovat otázky postavení a úlohy mládeže ve společnosti v konfrontaci socialistické a kapitalistické společnosti.
- b) Pro analýzu charakteristik mládeže je vytvářen konceptuální rámec rozvoje socialistické společnosti.
- c) Je upřesňován vztah společenské praxe a sociologie mládeže.
- d) Přispívají k rozpracování základních metodologických principů sociologických výzkumů mládeže.

Z hlediska obecnosti zpracování a způsobu formulace závěrů by bylo možné zahrnout mezi studie orientované na teoreticko-metodologická východiska procesu sociologického poznání například i sérii prací věnovaných otázkám „měření“ v sociologii. Nepodceňuji efekt uveřejnění studií podobného charakteru. Ovšem domnívám se, že pokud měly mít skutečný, reálný význam pro rozvoj sociologického myšlení, měly bezprostředně následovat studie aplikující výsledky této diskuse v konkrétní sociologické praxi.

Jelikož tomu tak nebylo, je možné podle mého názoru namítnout: hovořilo se o tom, zda je možné „měřit“ v sociologii či ne; zjednodušeně řečeno, došlo se k závěru, že je to možné. Poněkud se však zapomnělo na skutečnost, že je nutné nejen o podobných otázkách teoreticky diskutovat, ale výsledky diskuse v praxi na konkrétních tématech ověřit a tím přinést i relevantní důkazy teoreticko-metodologických závěrů.

Tato, jinak cenná a podnětná diskuse se zákonitě nemohla projevit v metodologických a metodických principech analýzy takových oblastí, jako je mimo jiné i sociologie mládeže.

K řešení metodologických problémů sociologie mládeže podstatnou měrou přispěly i práce, které je možné souhrnně charakterizovat jako *studie orientované na teoreticko-metodologická východiska zkoumání jednotlivých oblastí sociální reality*.

Do této skupiny je možné zahrnout studie, v nichž jsou vypracovány modely určitých oblastí sociální reality a s tím spojené zásady analýzy těchto oblastí. Jde rovněž o poměrně obecné příspěvky, které však spíše než obecné principy zkoumání sociálních jevů a procesů jako takových zdůrazňují nutnost vyřešení otázek jejich struktury a vymezení aspektů relevantních pro sociologické poznání. Objevuje se zde již návaznost na konkrétní fakty. Vztah mezi rozvojem sociologie mládeže a dalšími relativně konkrétními oblastmi sociologické práce nabývá nové kvality. Dochází k horizontálnímu propojení sociologických disciplín, k rozšiřování a prohlubování aspektů analýzy na straně jedné a k vzájemnému srovnávání, doplňování a upřesňování získaných poznatků na straně druhé.

V této souvislosti je možné se zmínit například o přínosu analýzy procesu formování společenského vědomí a sociálních aktivit, realizované i mimo re-

mec sociologie mládeže, pro konkretizaci obsahu kategorie sociální dospělosti a pro rozpracování předpokladu o různém způsobu a tempu sociálního dospívání sociálně diferencovaných skupin mládeže.

Ukázalo se, že obě dimenze nabývají za socialismu odlišné váhy při analýze tempa a charakteru sociálního dospívání. Vliv integračních procesů se v naší společnosti projevuje výrazněji v oblasti společenského vědomí. Analyzujeme-li vztah sociálně třídní struktury a stavu společenského vědomí, dojdeme k závěru, že v rámci jedné třídy a sociální skupiny je možné určit více typů společenského vědomí, a naopak. Jeden typ společenského vědomí je možné nalézt nikoli jen v rámci jedné třídy či sociální skupiny. (2)

K jednoznačněji vymezeným typům v rámci tříd a sociálních skupin nedospějeme ani při zavedení faktoru životních cyklů, reprezentovaných popřípadě i věkovou kategorií. Je tedy možné konstatovat, a to i přes určité problémy v metodologii a metodice sledování společenského vědomí, že jeho jednotlivé stránky nejsou příliš relevantním kritériem sociální dospělosti mladých lidí.

Je pochopitelné, že i u sociálních aktivit lze hovořit o vytváření odlišných typů v rámci jedné třídy nebo sociální skupiny a současně je možné vydělit aktivity, jejichž výkon, resp. preference, je všeobecně realizována či přijímána (například účast na rozvoji socialistické společnosti), nebo aktivity, jejichž výkon je diferencovaný, pochopitelně nikoliv absolutně podle příslušnosti k třídám a sociálním skupinám (jde například o některé charakteristiky zvyšování kvalifikace, obecné vzdělanostní úrovně apod.).

Přesto však je návaznost struktury sociálních aktivit na aktuálně probíhající životní cyklus a na třídní či sociální příslušnost větší, než je tomu u společenského vědomí.

Sociální aktivity, s výjimkou charakteristik materiálního zázemí, tak vytvářejí „nejostřejší“ hranice pro sociální vymezení kategorie mládeže a jsou i nejvýraznějším kritériem pro posuzování charakteru a tempa sociálního dospívání příslušníků jednotlivých tříd a sociálních skupin socialistické společnosti.

Uvedený konkrétní příklad zřetelně dokazuje opodstatněné řešení metodologických problémů jedné z disciplín sociologie v širším kontextu sociálních jevů a procesů. Pozitivní význam rozšíření a prohloubení aspektů analýzy, zahrnující širší spektrum problémů, které se pozitivně projevily i při řešení metodologických otázek sociologie mládeže, má pochopitelně širší platnost, a to nejen pokud jde o tuto sociologickou disciplínu. Bylo by možné uvést i další případy, kdy vyřešení jednoho metodologického problému se pozitivně odrazilo v několika oblastech sociologické analýzy. Uvedené skutečnosti vypovídají nejen o metodologické potřebě interdisciplinárního přístupu k řešení sociálních jevů a procesů, ale i o nutnosti konfrontace a propojení metodologických přístupů k řešení problémů jednotlivých disciplín sociologie.

Zatímco produkce představovaná studii obecného charakteru, orientovanými na teoreticko-metodologická východiska procesu sociologického poznání, vymezuje obecné kontexty a souvislosti metodologické analýzy, tyto studie jsou jejich konkretizací, vycházející z horizontálního vztahu meritorních oblastí sociologické analýzy konkrétní datové báze.

(2) O této problematice podrobněji pojednává stať Holda, D. — Čermáková, Z.: *Společenské vědomí mládeže a jeho sociologická analýza*, která je rovněž zařazena v tomto čísle.

Přesto však i v nich jsou časté úvahy obecného charakteru, v nichž data nejsou integrální součástí poznávacího procesu, ale mají pouze ilustrativní charakter. Kategoriální a pojmová analýza je situována v dimenzích určitého modelu sociální reality, jejímž výsledkem je právě zdůvodnění těchto dimenzí, vhodných pro další zkoumání.

Tato skupina studií je nutná a je jedním z článků procesu poznání. Proto se předpokládá těsnější spojení s danou sociální realitou, reprezentovanou určitým systémem empirických dat. Je pochopitelné, že autoři museli upřesnit kategoriální a pojmový aparát sledovaných sociálních jevů a procesů, dříve než mohli přistoupit k jeho konkrétnější analýze. Na druhé straně je však nutné si uvědomit, že prezentace obecného modelu části sociální reality, vypracovaného na základě obecných principů marxistické sociologické analýzy, je přínosem pouze v určité, konkrétní etapě rozvoje vědní disciplíny. To, co bylo nutné, podnětné a nepochybně pozitivní pro rozšíření poznání, může být krokem zpět, popřípadě přešlapováním na místě v dalších etapách výzkumné práce. Je jisté, že v určité etapě je třeba se systematicky zamýšlet například nad otázkami dynamického charakteru socialistického způsobu života, vnitrotržní diferenciace dělnické třídy, pojetím mládeže, rozvojem osobnosti, avšak v určitém stadiu je nezbytné konkrétně analyzovat tyto otázky a obecný model tak doplnit empirickými daty, které nebudou pouhou ilustrací dosud existujícího, ale jeho integrální součástí.

Na závěr této části stati nelze formulovat závěry takového charakteru, jako v předcházejícím případě. Vzhledem k horizontálnímu vztahu jednotlivých oblastí sociologické analýzy lze spíše hovořit o relevantních principech této metodologické produkce, které jsou podmínkou jejich dalšího rozvoje, než o jejich jednoznačném odrazu typickém pro jednu sociologickou disciplínu, *konkrétně pro sociologii mládeže*. Pokud bych i přes to tento odraz konkretizoval, výsledkem by byl taxativní výčet zcela konkrétních příkladů, který by zdaleka nebyl vyčerpávající.

Principy metodologické produkce tohoto typu lze shrnout do následujících bodů týkajících se v podstatě sociologie mládeže, stejně jako dalších sociologických disciplín, tvořících jednotný, dialekticky spjatý celek: (3)

- a) Metodologické problémy jedné sociologické disciplíny lze uspokojivě řešit jen v těsné návaznosti na metodologické koncepty a přístupy aplikované v dalších oblastech sociologické analýzy.
- b) Metodologické koncepty jednotlivých oblastí sociální reality jako „středního článku“ mezi teoreticko-metodologickými východisky a metodikou empirického zkoumání je třeba konstituovat v kontextu konkrétních faktů, které nebudou pouhou ilustrací, ale integrální součástí sociologického poznání.
- c) Absence konkrétních faktů, popřípadě jejich ilustrativní povaha jsou jednou z příčin „akademického“ charakteru metodologické analýzy jednotlivých oblastí sociální reality.

(3) I v rámci tohoto celku lze pochopitelně hovořit o určitých odlišnostech v relevanci řešení metodologických problémů jednotlivých sociologických disciplín. Jistou, i když ne příliš výraznou hranicí je okolnost, zda v konkrétní disciplíně je prioritním předmětem analýzy určitá populace či sociální jevy a procesy. Jsem toho názoru, že vyřešení metodologických problémů sociologických disciplín prioritně orientovaných na analýzu sociálních jevů a procesů má poněkud širší dopad, než je tomu u druhé skupiny disciplín.

- d) Úloha konkrétních faktů jako integrální součásti metodologické produkce determinuje přístupy k řešení metodických problémů sociologické analýzy sociálních jevů a procesů.

Metodické problémy sociologické analýzy jsou dalším stupněm konkretizace obecných teoreticko-metodologických východisek procesu sociologického poznání. Produkci tohoto typu lze charakterizovat jako *studie orientované na technické postupy práce s empirickými daty*.

Tato skupina obsahuje převážně studie orientující se na otázky výběrových postupů, analýzy dat a zcela formálních modelů sociální reality. I když návaznost na data by zde měla být, až na pochopitelné výjimky, zcela automatická, slouží zde empirické údaje převážně jako příklady učebnicového charakteru. Je jistě třeba podávat informace o dosud neznámých metodách zpracování. Ovšem jsem toho názoru, že alespoň ve většině případů by měla být aplikace příslušné metody uvedené v kontextu řešení určitého metodologického nebo metodického problému. Bez této návaznosti není možné vyřešit metodické problémy sociologické analýzy. Nadto jsou takové studie přístupné pouze velmi omezenému okruhu výzkumníků, zejména proto, že značně náročná symbolika neumožňuje — vzhledem k běžné průpravě sociologů — hlubší pochopení dané problematiky. V důsledku toho se i potenciálně cenné postupy nedostanou do běžné výzbroje výzkumníka. Poměrně malé využití prezentovaných metod má pochopitelně i jiné příčiny. Často jde o problémy spojené s výpočetní technikou. Pokud ovšem nebude vyvolán zájem o aplikaci nových metod, podmíněných uvedením co možná „nejsociologičtějších“ příkladů aplikace, ani neoptimálnější podmínky poskytované výpočetními centry nepomohou rozšířit aparát pro analýzu empirických dat.

To je však pouze záležitostí spíše technického charakteru. Podstatná je skutečnost, že takto orientovaná metodická produkce může podporovat pozitivistické tendence k podceňování úlohy teoreticko-metodologických principů marxistického poznání. Dochází pak k tomu, že tyto principy se objevují pouze v rovině úvodních proklamací, pokud jsou vůbec akceptovány. Dialektické spojení teorie a empirie zde zůstává prázdným pojmem, sice často používaným, avšak bez reálného významu pro denní praxi výzkumníka. Tyto studie, které jsou převážně technickým návodem, jak pracovat s daty, mohou minimálně přispět k *metodologickému a meritornímu rozvoji jednotlivých sociologických disciplín*, jako je sociologie mládeže.

Cestou jak odstranit „akademický“ charakter metodologické produkce a vytvořit z metodologických koncepcí a přístupů skutečně účinný nástroj prohloubení a upřesnění sociologického poznání je důsledné propojení všech úrovní metodologické produkce, od konstituování obecných principů sociologické práce, až po zcela konkrétní návody analýzy empirických dat. Je pochopitelné, že zpracovat studii, v níž by bylo v naprosté harmonii obsaženo vše — od teoreticko-metodologických východisek přes odpovídající systém dat, jejich adekvátní zpracování a interpretaci — je velice obtížné. To není — i když odmítám dělení sociologů na tzv. teoretiky a empiriky — v současné době většinou v silách jednoho výzkumníka. Podle jeho zaměření bude patrně vždy převládat buď akcent na teoreticko-metodologická východiska, nebo na způsob práce s daty. Nikdy by se však v metodologicky zaměřených studiích neměla data stát komponentou neorganicky zařazovanou do struktury práce. Jen tak přestanou být jednota teorie a empirie formálním rysem sociologické práce, jen tímto způsobem bude možné hovořit do všech důsledků o marxistickém sociologickém výzkumu jednotlivých oblastí sociální reality.

U předcházejících dvou typů sociologické produkce jsem vždy danou problematiku shrnul do několika bodů. V případě studií orientovaných na teoretické postupy práce s empirickými daty je možné formulovat jeden podstatný závěr: v této oblasti je nezbytně nutné řešit konkrétní metodické problémy *v kontextu meritorní problematiky sociologických disciplín*. Je to jediná cesta jak i v sociologii mládeže odstranit disproporce mezi obecnými koncepcemi a reálnými možnostmi jejich empirické analýzy.

Ve svém výkladu jsem se dotkl některých metodologických a metodických problémů, které jsou aktuální pro sociologii mládeže, stejně jako pro další sociologické disciplíny. S výjimkou formulace obecných teoreticko-metodologických východisek sociologické práce jsem se však většinou explicitně nezabýval o specifikách sociologie mládeže.

Tato skutečnost je však zákonitým důsledkem obecných metodologických a metodických problémů vlastních všem sociologickým disciplínám, sociologie mládeže nevyjímaje. Nepovažoval jsem proto za adekvátní takový přístup k analýze metodologických a metodických problémů sociologie mládeže, který by ji odděloval od problematiky ostatních oblastí sociologické analýzy.

Závěrem považuji za nutné zdůvodnit důraz, který kladu na význam konkrétních faktů při tvorbě metodologických koncepcí, podmiňujících meritorní analýzu jednotlivých oblastí sociální reality.

Sociologie je definována jako teoreticko-empirická vědní disciplína. To znamená, že obě složky jsou integrální součástí sociologického poznání, navzájem se doplňují a ve svých úkolech a funkcích jsou nezastupitelné. Malou rozporovnanost teoretické koncepce nelze překlenout empirickou analýzou, a naopak rezervy v empirické produkci není možné nahradit teoretickou analýzou.

Tato skutečnost je všeobecně přijímána, hovoříme-li o snaze překlenout mezery v teoretické koncepci empirickým sledováním. Uvedené tendence jsou oprávněně klasifikovány jako empiristický přístup k analýze jevů a procesů. V případě nedostatečné empirické analýzy se však objevují názory, že ji lze nahradit analýzou teoretickou, bez jakékoli návaznosti na otázky konkrétního rozboru sledovaných problémů. Jinými slovy, že je možné řešit teoretickou a empirickou problematiku souběžně, ovšem bez vzájemných souvislostí.

I přes dominantní postavení teorie je nutné si uvědomit, že její úlohou je přispět k adekvátnímu empirickému poznání, které se zpětně odráží v možnostech teoretické analýzy ve všech rovinách její obecnosti.

Vyváženost obou složek sociologické analýzy, *teoretické i empirické* není jen otázkou prohloubení sociologické analýzy, ale i otázkou jejího přínosu pro praktické řešení otázek společenské praxe, v tomto konkrétním případě přínosu pro řešení otázek postavení a úlohy mladé generace jako aktivního subjektu při budování rozvinuté socialistické společnosti.

Резюме

Д. Голда: Методологические и методические проблемы современного этапа развития социологии молодежи

В вводной части автор уделяет внимание некоторым методологическим проблемам социологии молодежи в 70-е годы. Важнейшей проблемой он считает некомплексность теоретической концепции этой дисциплины. Одновременно он определяет две области, в которых это обстоятельство проявлялось наиболее выразительно.

Затем автор дает анализ методологической и методической продукции, в существующей мере содействовавшей решению методологических проблем социологии молодежи.

Первым типом такой продукции, по мнению автора, являются исследования общего характера, ориентированные на изучение теоретико-методологических исходных моментов процесса социологического познания, которые оказали существенное влияние на формирование марксистских методологических исходных основ анализа вопросов положения и роли молодежи на этапе строительства развитого социалистического общества.

Значение этих исследований для конституирования марксистской социологии молодежи обобщено в следующих пунктах:

- а) они позволяют анализировать вопросы положения и роли молодежи в обществе, сопоставляя социалистическое и капиталистическое общество,
- б) для анализа характеристик молодежи создаются концептуальные рамки развития социалистического общества,
- в) уточняется взаимоотношение общественной практики и социологии молодежи,
- г) они содействуют разработке основных методологических принципов социологических исследований молодежи.

Второй тип методологической продукции, релевантной для развития социологии молодежи, автор характеризует как исследования, ориентированные на изучение теоретико-методологических исходных основ анализа отдельных областей социальной реальности. Это группы работ, в которых разработаны модели определенных областей социальной реальности и связанные с этим принципы анализа этих областей.

Принципы методологической продукции этого типа обобщены в следующих пунктах, касающихся в принципе социологии молодежи, равно как и других социологических дисциплин, образующих единое диалектически связанное целое:

- а) Методологические проблемы одной социологической дисциплины можно удовлетворительно решить лишь в тесной связи с методологическими концепциями и подходами, используемыми в других областях социологического анализа.
- б) Методологические концепции отдельных областей социальной реальности, как «среднего звена» между теоретико-методологическими исходными моментами и методикой эмпирического исследования, необходимо конституировать в контексте конкретных фактов, которые будут не простой иллюстрацией, а интегральной составной частью социологического познания.
- в) Отсутствие конкретных фактов, или их иллюстративный характер, являются одной из причин «академического» характера методологического анализа конкретных областей социальной реальности.
- г) Роль конкретных фактов как интегральная составная часть методологической продукции, детерминирует подходы к решению методических проблем социологического анализа социальных явлений и процессов.

Затем автор определяет еще третий тип продукции, ориентирующейся на методические проблемы социологического анализа. Реально существующие работы автор характеризует как исследования, ориентированные на технические приемы работы с эмпирическими данными. В эту группу преимущественно входят исследования, ориентирующиеся на вопросы выборочных приемов, анализа данных и совершенно формальных моделей социальной реальности. По данным исследования, ориентирующимся на «технологично» работы с эмпирическими данными, формулируется лишь один вывод, который носит характер требования. В будущем необходимо решать конкретные методические проблемы в контексте предметной проблематики социологических дисциплин.

Этот принцип представляет одну из возможностей, позволяющую и в социологии молодежи устранить диспропорции между общими концепциями и реальными возможностями их эмпирического анализа.

Summary

Holda D.: Sociology of Youth — Methodological and Methodical Problems of Its Present Stage of Development

In the introductory part, attention is paid to some methodological problems of the sociology of youth in the seventies. Paramount importance is attached to the incompleteness of the theoretical conception of this discipline. Two areas are delimited wherein this fact has become most clearly apparent.

The paper goes on to analyze the methodological and methodical production whose contribution to the solution of methodological problems of the sociology of youth has proved substantial.

In the author's opinion, the first type of this production involves studies of a general character oriented to theoretico-methodological starting points of the process of sociological cognition which were found to be of particular significance in elaborating Marxist methodological starting points of the analysis of questions arising in connection with the position and role of youth at the stage of building up a developed socialist society.

The relevance of these studies in constituting the Marxist sociology of youth is summed up in the following items:

- a) They make it possible to analyze the problem of the position and role of youth in society in the confrontation of socialist and capitalist society.
- b) A conceptual framework of the socialist society's development is worked out for the purposes of analyzing the characteristics of youth.
- c) The relation between social practice and the sociology of youth is rendered with more precision.
- d) They contribute to the elaboration of basic methodological principles of sociological youth research.

The second type of methodological production relevant to the development of the sociology of youth is characterized as studies oriented to the theoretico-methodological starting points applied in the investigation of particular areas of social reality. This involves groups of studies wherein models of specific areas of social reality are elaborated hand in hand with pertinent principles applied in analyzing these areas.

The principles of the methodological production of this type are summed up in the following items relating, in substance, to the sociology of youth as well as to other sociological disciplines forming a uniform, dialectically united whole:

- a) Methodological problems of one sociological discipline can be satisfactorily solved only in close relation to methodological conceptions and approaches applied in other areas of sociological analysis.
- b) Methodological conceptions of single areas of social reality as a "medium link" between theoretico-methodological starting points and the methodology of empirical research must be constituted in the context of concrete facts which, far from being a mere illustration, form an integral part of sociological knowledge.
- c) The absence of concrete facts or their illustrative nature represent one of the causes of the "academic" character assumed by the methodological analysis of concrete areas of social reality.
- d) The role of concrete facts as an integral part of methodological production determines the approaches to solving methodical problems arising in connection with the sociological analysis of social phenomena and processes.

The third type of production oriented to the methodical problems of sociological analysis is ultimately defined. Really existing works are characterized as studies oriented to technical procedures applied in working with empirical data. This group contains studies concerned for the most part with issues of selective procedures, data analysis, and entirely formal models of social reality. In connection with these studies oriented to technical procedures of work with empirical data, only a single conclusion bearing the character of a claim has been formulated. In future it will be necessary to solve concrete methodical problems in the context of the meritorious problems of sociological disciplines.

Even in the sociology of youth, this principle represents one of the possible ways of eliminating the disproportions arising between general conceptions and the real possibilities of their empirical analysis.